

СКАНДИНАВСЬКИЙ СУБРЕГІОН У ПРОЦЕСІ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Статтю присвячено дослідженню та аналізу скандинавського субрегіону в процесі диференціації Європейського Союзу.

Ключові слова: *Європейський Союз, європейська інтеграція, соціальна модель, політичний процес.*

Статья посвящена исследованию и анализу скандинавского субрегиона в процессе дифференциации Европейского Союза.

Ключевые слова: *Европейский Союз, европейская интеграция, социальная модель, политический процесс.*

The article is devoted to the analysis of the Scandinavian subregion in the process of differentiation of the European Union

Key words: *European Union, European integration, social model, the political process.*

Постановка проблеми. Як не парадоксально, але спільно зі створенням єдиного чи, як мінімум, гармонізованого правового, економічного і почасти політичного простору в Європейському Союзі все інтенсивніше набирають оберти процеси його диференціації. Диференціація (поділ, розчленування чого-небудь на окремі різноманітні елементи) виражається у виникненні всередині ЄС все більшої кількості субрегіональних угруповань, частина з яких йде вперед, інтегруючи все нові сфери відносин, а інша частина, котра складається із країн, що не хочуть чи не можуть наслідувати їхній приклад (через менталітет або на рівні соціально-економічних моделей розвитку), залишається позаду і тим самим хоч і повільно, але серйозно гальмує інтеграцію Союзу.

Концепція європейської інтеграції, розроблена ще в 1950-ті роки, передбачала, що держави-члени повинні просуватися вперед із однаковою швидкістю і брати рівну участь у реалізації інтеграційних проєктів. Країнам, що вступали, надавались обмежені часі перехідні періоди, після закінчення яких на них повністю поширювались законодавство і усі програми Співтовариства [1].

Здавалося, всі процеси мали б відбуватися злагоджено, однак, як показала історія, кожна наступна хвиля розширення неминуче призводила до диференціації поглядів на інтеграційні процеси та методи їхньої реалізації. ЄС ставав більшим за кількістю держав-учасниць, і, як наслідок, більш гетерогенним, ускладнювався і затягувався процес перехідних періодів. Після розширення Союзу в 2004 і 2007 роках, за рахунок 12 країн Центральної, Східної та Південної Європи, особливої актуальності набуло питання взагалі подальшого існування ЄС як єдиного фронту без вимушеної штучної фрагментації (хоча де-факто таке розділення вже існує: зона євро, Шенгенська зона, Європейська валютна система та деякі інші проєкти) [2].

Дослідженням особливостей розвитку й реалізації регіональної політики країнами ЄС приділено значну

увагу в роботах зарубіжних та вітчизняних авторів, таких, як: В. Антошкіна, З. Балабаєва, Т. Вюртенбергер, Р. Калитчак, А. Кузнецов, В. Чужиков, Г. Шамборівський, Г. Яровий, В. Ярошук та ін. У своїх дослідженнях автори розкривають особливості регіональної політики ЄС, виявляють основні результати «регіональної семирічки» в ЄС, виокремлюють головні завдання політики регіонального й локального розвитку на майбутнє, аналізують ефективність механізмів та інструментів регулювання.

Водночас вказана проблематика тривалий час залишається поза увагою сучасних дослідників-скандинавістів, які б мали звернути увагу на особливе місце Скандинавських країн у цьому процесі. Тому метою цієї статті є дослідження ролі Скандинавського субрегіону в процесі диференціації Європейського Союзу.

Виклад основного матеріалу. Специфічну роль у процесі диференціації ЄС грають країни Північної Європи. Не маючи альтернативи розвитку без співробітництва з ЄС, Скандинавські країни знайшли свій власний шлях адаптації до інтеграційних процесів і, одночасно, серйозно вплинули на формування диференційованої структури всього Євросоюзу.

Різні позиції країн Північної Європи щодо Європейського простору були зумовлені історичними, політичними, економічними та національно-ідентичними особливостями кожної країни із регіону. Наприклад, до початку 1990-х років Швеція і Фінляндія притримувалися політики нейтралітету, Ісландія утримувалася, виходячи із свого специфічного геополітичного розташування, Норвегія не поривалася через особливу структуру економіки та небажання зв'язувати себе жорсткими зобов'язаннями ЄС у сферах рибальства, суднобудування та морського транспорту, Данія ж, навпаки, отримавши позитивний результат на референдумі у 1973 році, першою із країн Північної Європи вступила у Європейську спільноту [3].

Проте глобальні геополітичні та економічні зміни, які відбувалися у світі та, зокрема, в Європі на початку ХХ століття, не могли оминати й країни Північної Європи. Вже у 1995 році до ЄС приєдналися Швеція та Фінляндія. Норвегії ж двічі за негативним рішенням загальнонаціональних референдумів 1972 р. і 1994 р. доводилося відкликати свою заявку на вступ у Союз [4].

Злагодженої та остаточної позиції серед країн Скандинавського регіону щодо ЄС не вироблено і сьогодні. Тому оцінити їхню роль у Євросоюзі однозначно доволі важко. З одного боку, країни Північної Європи є справними платниками до бюджету ЄС, мають хороші показники темпів економічного зростання і високі стандарти рівня життя населення (за своєрідним рейтингом-списком країн світу з найвищим рівнем якості життя, складеним ООН у 2009 р., Норвегія і Ісландія посідають 1-ше і 3-тє місця відповідно) [5], активно беруть участь в обговоренні всіх нагальних проблем ЄС. З іншого – не можна заперечувати існування значної частки скептицизму щодо поглиблення європейської інтеграції у Скандинавських країн. На практиці це втілюється в так звані «особливі позиції» держав з цілого ряду різноманітних за величиною та характером питань.

Подібний стан речей зумовлено більшою мірою негативним ставленням населення скандинавських країн до збільшення впливу європейських інститутів на внутрішню політику держав-членів ЄС, занепокоєнням про збереження унікальної соціальної моделі і небажанням передавати важливі складові національного суверенітету у відання загально-європейських структур. Наприклад, Данія та Швеція, будучи членами ЄС, постійно стикаються зі складною дилемою: з одного боку, вони побоюються втратити значну частину свого національного суверенітету, з іншого – майже не беручи участі у великих проектах ЄС, ці країни знижують свій вплив всередині Євросоюзу. Плата Норвегії та Ісландії за участь у спільному ринку і Шенгенських угодах також досить висока, і вони також зобов'язані виконувати рішення, ухвалені іншими.

До того ж, Данія та Швеція є послідовними прихильниками розширення Європейського Союзу.

Розширення було включено в якості одного з пріоритетних напрямів у програмі головування обох держав в ЄС у різні роки. Це зумовлено, з одного боку, підвищеною увагою Скандинавських країн до проблем розвитку демократії в Східній Європі і на пострадянському просторі. З іншого боку, кожне розширення ЄС уповільнює поглиблення європейської інтеграції, що об'єктивно створює більш комфортні умови для самих скандинавських країн у рамках Європейського Союзу. Фінляндія, на відміну від інших північних країн, повністю вписалася в структури ЄС. На початку свого перебування в ЄС ця країна з великою обережністю ставилася до передачі національних повноважень у відання співтовариств, але поступово її позиція зближалася з позиціями держав-засновниць, і в даний час Фінляндія є активним членом ЄС, які беруть участь у всіх проектах Союзу (протекціонуючи й інтереси Російської Федерації в ньому) [6].

Висновки. Таким чином, беручи до уваги зазначене вище, можна стверджувати, що процес диференціації є проблематичним, а значить дискусійним і тому викликає неоднозначність думок у науковців. Наприклад, на думку Л. Бабіної, наукового співробітника Відділу досліджень європейської інтеграції Інституту Європи РАН, так звана «система винятків» для країн Північної Європи ускладнює інституційну структуру ЄС та викликає виправдане бажання у нових держав-членів отримати будь-які винятки в першу чергу для себе. Саме з цієї причини повне ухвалення всього законодавства ЄС без будь-яких винятків є необхідним елементом його виживання та ефективного існування [7]. Її ж колега М. Кавешников, переконаний, що головна перевага процесу диференціації в тому, що він дає Союзу шанс динамічно розвиватися після усіх хвиль розширення. Так звана «посилена співпраця» дозволяє поєднувати поглиблення і розширення інтеграції, хоч і за рахунок відмови від однакового застосування права. А тому ця диференціація здатна запобігти створенню різних форм поглибленої інтеграції поза структурами ЄС (особливо беручи до уваги історичну схильність Скандинавських країн до субрегіональних об'єднань) [8].

ЛІТЕРАТУРА

1. Стрежнева М. Институциональное развитие ЕС / М. Стрежнева // Европейский Союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития / под ред. Ю. А. Борко, О. В. Буториной. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – С. 259–261.
2. Сушко О. Шенгенська зона турбулентності / О. Сушко // Дзеркало тижня. – № 13. – 08 квітня 2011 р.
3. Ковальова О. Політико-правові і процедурні питання вступу до Європейського Союзу / О. Ковальова // Право України. – 2003. – № 4. – С. 19.
4. Воронов К. В. Евроинтеграция Норвегии: особый курс малой страны / К. В. Воронов. – М. : Прогресс-Традиция, 2008. – С. 9.
5. Де у світі жити найкраще: рейтинг країн // Українська правда. – 06.10.2009 р.
6. Волков А. Северные страны на рубеже тысячелетий / А. Волков // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 6. – С. 74.
7. Бабынина Л. Страны Северной Европы и дифференция в ЕС / Л. Бабынина // Современная Европа. – 2007. – № 3. – С. 68.
8. Кавешников Н. Евросоюз в процессе трансформации / Н. Кавешников // Современная Европа. – 2005. – № 3. – С. 43.

ANNOTATION

Paradoxically, but together with the creation of united or at least harmonized legal, economic and partly political space in the EU it is risen momentum an intensive processes of its differentiation. The differentiation is expressed in the emergence within the EU several sub-groups, some of which goes forward, integrating all new areas of relationships, and the other part, which consists of countries that do not want or do not may follow suit (because of the mentality or the level of socio-economic development models) remains behind and thus albeit slowly, but seriously hampers the integration of the Union.

The concept of European integration, created in 1950, declares that Member States should move forward with the same speed and equally participate in the implementation of integration projects. Countries that joined, are provided with time-limited transitional periods, after which all legislation and Community Programs is completely spread on them.

It seemed that all the processes should take place smoothly, but as history has shown, each successive wave of expansion inevitably led to the differentiation of views on integration processes and methods for their implementation. EU becomes larger than the number of member states, and, consequently, more heterogeneous, with complicated and delayed process of transition. After the enlargement in 2004 and 2007 by 12 countries in Central, Eastern and Southern Europe, took place a question about general existence of the EU as a united front with the forced artificial fragmentation (although de facto separation is already there: the euro zone, the Schengen area, European monetary System, and some other projects).

These problems are weakly researched by modern researchers that should draw attention to the special position of the Nordic countries in the process. Therefore the purpose of this paper is to study the role of the Nordic subregion in the process of differentiation of the European Union.

Specific role in the differentiation of the EU is played by the Nordic countries. Having no alternative of no cooperation with the EU, Nordic countries have found their own way to adapt to the integration process and, at the same time, seriously affected the formation of differentiated structures of all states.

Different position of the Nordic countries in the European Union was created due to historical, political, economic and national-identical reasons in each country of the region. For example, in the early 1990s, Sweden and Finland adhered to a policy of neutrality, Iceland was held on the basis of its specific geopolitical location, Norway is not sought because of the special structure of the economy and the unwillingness to be bound by the strict EU obligations in the areas of fisheries, shipbuilding and marine transport, Denmark, by contrast, received a positive result in the referendum in 1973, and the first of the Nordic countries joined the European community.

However, the global geopolitical and economic changes taking place in the world and particularly in Europe in the early XX century, could not avoid and the Nordic countries. Already in 1995 Sweden and Finland entered the EU. Norway had the negative decision twice after nationwide referendums in 1972 and 1994, and Oslo had to withdraw its application for accession to the Union.

Coordinated and final position among the Nordic region towards the EU has not worked today. Therefore, to assess their role in the European Union clearly is quite difficult. On the one hand, the Nordic countries are serviceable payers to the EU budget, have good performance in economic growth and high standards of living (for instance, the rated list of countries with the highest level of life quality, composed of the United Nations in 2009, showed that Norway and Iceland took 1st and 3rd place respectively), are actively involved in the discussion of all the current problems of the EU. On the other – you can't deny that there is a considerable skepticism about the deepening of European integration in the Nordic countries. In practice, it is embodied in the so-called 'special position'.

Such a state of affairs is due to largely negative attitude of the Scandinavian countries to the impact increase of European institutions on domestic policies of the Member States, concern about the preservation of a unique social model and the reluctance to transfer important components of national sovereignty under the jurisdiction of European structures. For example, Denmark and Sweden as members of the EU are constantly faced a difficult dilemma: on the one hand, they are afraid of losing much of their national sovereignty, on the other – almost without participating in major projects of the EU, these countries reduce their influence within the EU. Norway and Iceland fee for participation in the single market and the Schengen agreement is also quite high, and they are also required to implement the decisions taken by others.

In addition, Denmark and Sweden are consistent supporters of the enlargement of the European Union. The expansion was included as one of the priorities in the program's presidency of both countries in the EU in different years. This is due to, on the one hand, the Nordic countries increased attention to the problems of democracy in Eastern Europe and the former Soviet Union, on the other hand, every enlargement slows the deepening of European integration objective creates a more comfortable environment for most of the Scandinavian countries in the European Union.

Finland, in contrast to the other Nordic countries, fully blended into EU structures, and now Finland is an active member of the EU, involved in all projects of the Union (lobbing interests of Russia).

Thus, taking into account the above, it can be argued that the process of differentiation is problematic with controversial and ambiguous opinions of scholars. For example, according to Mr. Babynin, the researcher of the Institute for European Integration Research, RAS Europe, the so-called 'system exceptions' to the Nordic countries complicates the institutional structure of the EU and is justified by the desire of the new Member States get any exceptions primarily for themselves. For this reason, the full adoption of all EU law without any exceptions is indispensable for its survival and existence of effective. His colleague Mr. Kaveshnikov is convinced that the main advantage of the process of differentiation is that it gives the Union a chance to develop dynamically after each round of enlargement. The so-called 'enhanced cooperation' allows to combine the deepening and widening of integration, albeit by eliminating the uniform application of the law. And so this differentiation can prevent the creation of various forms of deep integration outside the EU structures (especially taking into account the historical tendency of the Nordic countries to cooperation).

Рецензенти: Тригуб О. П., д.і.н., професор;
Шевчук О. В., д.політ.н., професор.

© Бочкарьова Т. Ю., 2014

Дата надходження статті до редколегії 26.08.2013 р.

БОЧКАРЬОВА Тетяна Юрївна – аспірант кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики Чорноморського державного університету імені Петра Могили.

Коло наукових інтересів: міжнародно-політичне співробітництво України з країнами Скандинавського регіону, європейська інтеграція.